

Vokalno tehničko oblikovanje zbora- izazovi s obzirom na vrstu

Uglik, Lucija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:270265>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST
STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

LUCIJA UGLIK

VOKALNO TEHNIČKO OBLIKOVANJE
ZBORA – IZAZOVI S OBZIROM NA
VRSTU

ZAVRŠNI RAD

Mentor:

izv. prof. art. dr. sc. Antoaneta Radočaj-Jerković

Osijek, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja _____ potvrđujem da je moj
diplomski/završni rad pod naslovom

te mentorstvom _____

rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada pa tako ne krši ničija autorska prava. Također, izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PJEVAČKI ZBOR.....	2
2.1. Dječji zbor	3
2.1.1. Jednoglasni dječji zbor.....	5
2.1.2. Višeglasni dječji zbor.....	5
2.2. Muški zbor.....	6
2.3. Ženski zbor.....	7
2.4. Mješoviti zbor	7
3. VOKALNO TEHNIČKO OBLIKOVANJE ZBORA	9
3.1. Pjevački glas i umjetničko pjevanje	14
3.2. Vježbe i metode upjevavanja	16
3.2.1. Vokalno-tehničke vježbe za dječji zbor	17
3.2.2. Vokalno-tehničke vježbe za ženski zbor.....	18
3.2.3. Vokalno-tehničke vježbe za muški zbor	18
3.2.4. Vokalno-tehničke vježbe za mješoviti zbor	19
4. ZAKLJUČAK	20
5. LITERATURA	21

SAŽETAK

Tema je ovog rada vokalno-tehničko oblikovanje zbora, odnosno vježbe i metode koje doprinose razvoju i poboljšanju vokalnih tehnika. Fokus je stavljen na ključnu ulogu vokalne tehnike, koja doprinosi uspješnom izvođenju zborskog djela. Zahvaljujući dobro osmišljenim vježbama i metodama upjevavanja, poboljšava se vokalna tehnika i tehnička preciznost svakog pojedinca, člana zbora. Također, poboljšavaju se intonacija, dikcija i kontrola daha. U radu su promatrane sljedeće vrste zborova: dječji, ženski, muški i mješoviti zbor. Svakoj se vrsti zbora kod rada na vokalnoj tehnici pristupa drugačije, a ponajviše dječjem zboru, čijim je članovima to tek početak razvijanja vokalnih sposobnosti.

Vježbe i metode vokalne tehnike čine neizostavan dio pripreme zbora za izvedbu. Pjevanje u zboru pruža zadovoljstvo kroz postizanje osjećaja zajedništva među pjevačima, a njihovo zajedničko muziciranje omogućuje dijeljenje emocija i između članova ansambla, ali i s publikom.

Ključne riječi: vokalna tehnika, umjetničko pjevanje, upjevavanje, vježbe, glas, pjevači, zbor

SUMMARY

The topic of this paper is vocal-technical development within a choir, examining exercises and methods that contribute to the growth and enhancement of vocal techniques. The focus is placed on the pivotal role of vocal technique in successful choral performance. Well-designed exercises and vocal warm-up methods improve vocal technique and technical precision of each choir member. Additionally, intonation, diction, and breath control are enhanced. Each type of choir is approached differently, especially when it comes to children's choirs, whose members are just beginning to develop their vocal abilities.

Vocal technique exercises and methods constitute an integral part of choir performance preparation, and singing in a choir provides satisfaction through collective singing, musicality, and the sharing of emotions with the audience.

Keywords: vocal technique, artistic singing, vocal warm-up, exercises, voice, singers, choir

1. UVOD

Zborska glazba i zbarsko pjevanje imaju dugu i bogatu povijest. To područje glazbene umjetnosti razvijalo se u različitim kulturama i oblikovalo kroz vrijeme, što je utjecalo i na pojavu različitih vrsta i kategorija pjevačkih zborova. Danas se zborovi najčešće klasificiraju prema dobi i vrsti glasova, i to na: dječji zbor, ženski zbor, muški zbor i mješoviti zbor. Ovisno o dobi i spolu, prilikom vokalno-tehničkog oblikovanja zbora svakom će se ansamblu pristupiti drugačije. Stoga je cilj ovoga rada dublje razumijevanje vokalnog oblikovanja zborova, njegove uloge u stvaranju vrhunskih izvedbi te načina na koji pjevači mogu unaprijediti svoje vokalne vještine

U radu će se proučiti tehnički i umjetnički aspekti vokalnog oblikovanja te će se razmotriti utjecaj koji oni imaju na interpretaciju glazbenih djela. Vokalna tehnika ključna je stavka za uspješnost zbarske izvedbe. Potrebno je naglasiti kako je mnogo čimbenika koji utječu na vokalnu tehniku svakog pojedinca, od osobnih predispozicija do usvojenosti znanja i razvijanja vještina pjevanja. U ovom radu proučit će se vježbe i metode upjevavanja karakteristične za dječji, ženski, muški i mješoviti zbor, uvidjet će se koliko su one značajne za postizanje lijepo dobivenog tona te koliko se razlikuju o odnosu na vrstu zbora.

2. PJEVAČKI ZBOR

Zbor je skupina pjevača koji, najčešće višeglasno, zajednički izvode vokalne skladbe. Pojam zbarsko pjevanje podrazumijeva pjevanje skladbi raznih glazbenih žanrova, poput povijesno-stilski različitih primjera umjetničke glazbe, zatim duhovne, tradicijske odnosno etno glazbe, pop-a, jazz-a, gospela i spirituala i drugih. Pjevački zborovi mogu biti različiti po pitanju veličine. Tako razlikujemo veće ili manje komorne sastave. Zatim, postoji podjela prema dobi pjevača, počevši od dječjih zborova pa sve do zborova umirovljenika. Zborovi najčešće nastupaju u koncertnim dvoranama, crkvama, na festivalima i drugim događanjima. Prema sastavu ansambla i repertoaru koji izvode, zborovi se dijele i na zborove koji izvode *a capella* skladbe ili skladbe uz pratnju glazbenih instrumenata, odnosno orkestra.

Osim snažno izraženog temeljnog glazbenog aspekta, pjevački zborovi često se promatraju i iz pozicije promicanja drugih izvanglazbenih dobrobiti, kao što su timski rad, razvoj (samo)discipline, socijalizacija i drugo.

Pjevanje u zboru može biti izuzetno zadovoljavajuće iskustvo za pjevače jer omogućuje zajedničko stvaranje glazbe i dijeljenje emocija s publikom. Radočaj-Jerković (2017) jasno iskazuje kako je za organizaciju rada zbora važno postaviti ciljeve, oblike i metode rada, izgrađivati odnos zbora kao zajednice te izgrađivati odnos sa zajednicom.

Temeljne organizacijske sastavnice rada s pjevačkim zborom autorica je podijelila na sljedećih pet elemenata:

- planiranje zbarskog programa
- audicija, selekcija i odabir pjevača
- organizacija rada u okviru zbarskih pokusa: zagrijavanje i tehničke vježbe, obrada i učenje novih sadržaja, vježbanje i interpretacija, završni dio tj. glazbeni doživljaj
- javni nastup
- kultura zbora (Radočaj-Jerković, 2017:101)

Prema Škojo (2021), zbarsko je pjevanje zadržalo svoju bogatu tradiciju i mjesto najzastupljenije slobodne aktivnosti, pri tome misleći na školske aktivnosti, u kojoj pojedinci uspješno zadovoljavaju svoju potrebu za aktivnošću, socijalizacijom, potrebu za kvalitetnim

zadovoljenjem interesa za glazbu i glazbenim stvaralaštvom te dodatnom afirmacijom u društvu.

2.1. Dječji zbor

Glazba i glazbene aktivnosti u djetinjstvu imaju značajan utjecaj na razvoj djeteta. Sudjelovanjem djeteta u nekom od oblika glazbene poduke mogu se potaknuti procesi razvoja njegovog intelektualnog, emocionalnog, tjelesnog, duhovnog i socijalnog bića (Radočaj – Jerković, 2017). Dječji zbor najčešće se formira od djece školskog ili mlađeg uzrasta, između 6 i 14 godina. Prema Svalina (2015), pjevanje je prepoznato kao najpovoljniji oblik djelatnosti jer se pomoću njega ostvaruje socijalizacija, razvija se zajedništvo i međuljudski odnosi, postiže se opuštanje, popravljaju se pamćenje i koncentracija, vježba se ustrajnost, poboljšava se disanje i razvija se glas, pri tome misleći na pjevanje kao djelatnost u glazbenoj nastavi.

Kod djece razlikuju se glasovi dječaka od glasova djevojčica jer oni imaju nešto veći opseg, snažniju i blistaviju zvučnost od djevojčica. Najčešće se navodi sljedeći opseg dječjih glasova: sopran (c – e2), mezzosopran (a – c2) i alt (g – g1). Na dječje glasove treba pripaziti jer se lako zamaraju i ne treba postupati s njima kao kod odraslih glasova jer se još razvijaju (Jerković, 2001). Rezultate svoga rada zborovi potvrđuju na javnim nastupima. Dječji zborovi tako nastupaju na raznim događanjima, kao što su koncerti, školske priredbe, sudjelovanje na raznim natjecanjima i festivalima posvećenima dječjim zborovima i slično. Sudjelovanje u dječjem zboru može pružiti djeci priliku da razviju timski duh, samopouzdanje, scenske vještine i ljubav prema glazbi. Prema Završkom (1999), već na samom početku pjevanja u zboru kod djece se treba obratiti pozornost na tehnička pravila, a to su: pjevačko disanje, registri dječjeg glasa, pravilna postava (impostacija), dikcija, osjećaj ritma, intonacija, tempo, dinamika i umjetnička izražajnost. Pri planiranju programa dječjeg zbora važno je istaknuti kriterij za odabir. Radočaj-Jerković (2017) navodi temeljne kriterije za provjeru primjerenosti određene skladbe mogućnostima ansambla, pri čemu je važno provjeriti tekstualni, glazbeni, estetski i razvojni potencijal skladbe.

Tablica 1: *Popis elemenata za provjeru pri odabiru odgovarajuće zvorske skladbe prema Radočaj-Jerković, 2017. prema Ehret, 1959.*

Tekstualna vrijednost skladbe	Literarna vrijednost
	Pjevnost teksta
	Kvaliteta prijevoda
Glazbena vrijednost skladbe	Originalnost koncepta skladbe
	Melodijska, ritamska i harmonijska struktura
	Odaje li dojam trajne vrijednosti ili je skladba kratkotrajno privlačna?
	Usklađenost glazbenog izraza s tekstom, ugođajem i sadržajem pjesme
	Vođenje dionica na vokalno primjeren način, za razliku od instrumentalno vođenih dionica u pojedinim skladbama
	Primjerenost opsega
	Hoće li se skladba svidjeti publici i izvođačima?
	Je li skladba vrijedna truda koji se ulaže u pripremu?
	Uklapa li se u postojeći repertoar zbora?
	Glazbena primjerenost skladbe glazbenom potencijalu zbora
	Emocionalna primjerenost skladbe zrelosti zbora
Uloga pratnje – podrška ili distrakcija?	

Iz Tablice 1 vidljivo je kako autorica navodi da je potrebno provjeriti ukupni opseg pjesme, pjevni opseg pjesme, tekst pjesme i utvrditi je li tekst dovoljno ozbiljan, djeci zanimljiv, odgojno prihvatljiv te ukoliko je riječ o pjesmi na stranom jeziku, mogu li ga djeca ispravno izgovoriti. Voditelj bi prilikom odabira pjesme trebao odabrati glazbeni stil koji i sam dobro poznaje te koji je u mogućnosti pravilno otpjevati (Radočaj-Jerković, 2017). Temeljni preduvjet

za pravilno pjevanje jest tjelesna priprema, zagrijavanje tijela koja uključuje zagrijavanje i pripremu različitih skupina mišića te aktivacija svih organa koji sudjeluju u produkciji pjevačkog glasa.

2.1.1. Jednoglasni dječji zbor

U jednoglasnom dječjem zboru članovi zbora pjevaju istu glazbenu liniju ili melodiju, najčešće uz pratnju nekog harmonijskog instrumenta. Takvi zborovi obično izvode jednostavnije pjesme, koje su prilagođene djeci mlađe životne dobi i primjerene njihovom razumijevanju glazbe. Pjevanje u jednoglasnom dječjem zboru može biti izvrstan način za djecu u razvijanju svojih vokalnih sposobnosti, razvijanju osjećaja za ritam i melodiju te u stjecanju osnovnog razumijevanja glazbenih pojmova. Radočaj-Jerković navodi da je po pitanju pjevačkog opsega djece važno navesti nekoliko činjenica: „1. istraživači razlikuju glasovni raspon i pjevački opseg, 2. glasovni raspon je za nekoliko tonova veći od pjevačkog opsega, 3. pjevački opseg je onaj opseg u kojem dijete u potpunosti glazbeno intonativno vlada svojim glasom i koji predstavlja „sigurnu sredinu glasovnog raspona, 4. djeca radije pjevaju u prsnom registru jer je za pjevanje u registru glave većini potrebna pjevačka poduka, 5. dječji pjevački opseg je podložan razvoju.“ (Radočaj-Jerković, 2012:74). Naravno, kako djeca napreduju u svom glazbenom obrazovanju, mogu se pridružiti višeglasnim zborovima ili se baviti ozbiljnijim glazbenim aktivnostima, ali jednoglasni dječji zborovi često predstavljaju prvi korak u svijetu glazbene izvedbe za mnoge mlade pjevače.

2.1.2. Višeglasni dječji zbor

U višeglasnom dječjem zboru, članovi zbora dijele se najčešće u tri glasa: sopran 1, sopran 2 i alt. Skladbe koje izvode su jednostavnog harmonijskog i melodijskog sadržaja, strukturirane najčešće na način u kojem jedan glas donosi melodiju, dok su drugi pratnja. S obzirom na to da se radi o starijem uzrastu dječjeg zbora, najčešće u svojim izvedbama uspijevaju postići harmonijsku točnost, ali ona zahtijeva ustrajan rad na intonaciji i usklađenosti glasova. Također, pjevanje u višeglasnom dječjem zboru može biti koristan način za djecu da dodatno razvijaju

svoje vokalne sposobnosti, razviju osjećaj za ritam i melodiju, postignu cjelokupni umjetnički i kreativni razvoj te razviju i ostvare ljubav prema glazbi i umjetnosti.

2.2. Muški zbor

Muški pjevački zbor ima karakteristične osobine, koje ga čine jedinstvenim. Muški vokalni raspon obično uključuje muške glasove, odnosno bas, bariton i tenor.

Bas možemo dijeliti na tri vrste. Prvi je duboki bas, s opsegom (D)E do d1, koji stvara najdublji glas te zaokružuje tamne boje i jačine. Drugi je pjevajući bas, s opsegom F do f1, pogodan je za interpretaciju djela svih stilova i glazbenih oblika. Treći je kontra-bas, koji je rijedak (opseg od F, G, A do malog f) te on ujedno predstavlja najdublji glas, koji izvanredno upotpunjuje skladbu najdubljim harmonijskim podlogama.

Baritoni se dijele u dvije skupine: duboki bariton (opseg G – g1) ili bas bariton, dramski bas i visoki bariton/lirski bariton (opseg A – g1), koji posjeduje zvučnost i zaobljenost kod visokih tonova.

Tenori se dijele u tri skupine. Prva je dramski tenor (opseg H – h1), koji svojom bojom glasa djelomično odgovara baritonu. Tonovi su mu čvrsti, nosivi i puni snage. Ta vrsta tenora vrlo je cijenjena jer relativno mali broj pjevača može besprijekorno zadovoljiti odgovarajuću razinu kvalitete u zahtjevnoj literaturi. Drugi je lirski tenor (opseg c – c2), koji je više za virtuoznost u literaturi jer ga karakterizira mekša boja i veliki opseg. Visoki tenori pripadaju trećoj skupini (opseg g – d2), a prepoznatljivi su po vrlo svijetloj boji i lakoći pjevanja u cijelom opsegu (Jerković, 2001).

Ovi različiti muški glasovi omogućuju bogatiju i raznovrsniju harmoniju. Također, zbog svojih dubokih i snažnih tonova koji ispunjavaju prostor, dobivaju na svojoj snazi i punoći zvuka. Muški zborovi izvode repertoar različitog karaktera i stila, uključujući klasičnu glazbu, duhovnu glazbu, narodnu glazbu, a često i suvremene te popularne skladbe. Repertoar može varirati ovisno o ciljevima i preferencijama ansambla. Muški pjevački zborovi često se trude postići visoku tehničku izvedbu, što uključuje precizno intoniranje i uvjerljivu izražajnost kako bi se postigla visoka kvaliteta izvedbe. Muški pjevački zborovi imaju dugu tradiciju u mnogim kulturama, a mnogi su osnovani kao dio crkvenih ili akademskih institucija.

2.3. Ženski zbor

Ženski pjevački zbor kao glazbeni ansambl može uključivati različite ženske glasove s različitim vokalnim rasponima, uključujući sopran, mezzosopran i alt.

Sopran se dijeli na tri vrste: dramski sopran, lirski sopran i koloraturni sopran. Dramski sopran (opseg h – c3) prepoznatljiv je po zaobljenom tonu i prodornom zvuku u visinama. Lirski sopran (opseg c1 – c3) najčešće je vokalno vrlo spretan glas, koji s lakoćom izvodi različite glazbene stilove. Karakterizira ga nosivost u visinama. Koloraturni sopran (opseg d1 – e3) poznat je po svojoj velikoj fleksibilnosti, lakoći i virtuozytetu.

Mezzosopran (opseg c1 – c3) je glas nešto tamnije boje u čitavom opsegu i karakterizira ga mogućnost razvijanja glasovne snage i dramskog izraza.

Alt (opseg f – f2) je baršunaste boje, sa snažnijom voluminoznošću u donjem dijelu opsega, dok u visinama kod dijela pjevača ton može biti nedovoljno kompaktan.

Kod svih glasova važno je postaviti tonove srednjeg položaja jer navedeni različiti rasponi omogućuju bogatstvo harmonija i teksture zvuka (Jerković, 2001) Ženski zborovi često su poznati po svojoj fleksibilnosti i ekspresivnosti u izražavanju emocija u glazbi. Kao i muški zborovi, mogu postići složene i lijepo usklađene harmonijske strukture zbog različitih glasovnih raspona unutar ansambla. To omogućuje izvedbu stilski raznovrsnih skladbi.

I ženski zborovi izvode širok spektar glazbenih žanrova, uključujući klasičnu glazbu, jazz, pop, tradicijske i suvremene skladbe. Repertoar može varirati ovisno o željama i ciljevima ansambla. Visoka tehnička izvedba, uključujući intonaciju, artikulaciju i izražajnost, često je imperativ u radu kako bi se postigla vrhunska kvaliteta izvedbe.

2.4. Mješoviti zbor

Mješoviti pjevački zbor sastoji se od muških i ženskih pjevača, koji zajedno izvode različite vokalne kompozicije. Ova vrsta zbora ima široke izražajne mogućnosti zbog većeg opsega glasova, koji uključuju sopran, alt, tenor i bas. Takva im raznolikost glasova omogućuje izvođenje kompozicija koje zahtijevaju različite vokalne registre. Potencijalni zvuk mješovitog

zboru harmonijski je bogatiji i kompleksniji zbog raznovrsnosti glasova i većeg tonskog opsega. Osvrnuvši se prema repertoaru, mješoviti zborovi mogu izvoditi žanrove poput umjetničke glazbe svih stilskih razdoblja, sakralne, narodne, jazz-a, pop-a i drugih, a to ih čini fleksibilnima i sposobnima za prilagodbu različitom repertoaru, bilo da se radi o *a cappella* skladbama ili skladbama uz pratnju klavira, orkestra ili drugih instrumenata.

U kontekstu analize različitih vrsta pjevačkih zborova važno je spomenuti i podjelu na profesionalne i amaterske zborove. Profesionalni su zborovi kod nas u manjini. Za njih je karakteristično da se sastoje od profesionalnih glazbenika-pjevača. Brojnija su skupina zborova u cijelom svijetu amaterski zborovi. Najčešće je riječ o mješovitim zborovima pa ih se u tom kontekstu i ovdje navodi. Jerković (2020) je analizirajući zbarsku amatersku scenu u Hrvatskoj hijerarhijski podijelio Hrvatske amaterske zborove u četiri osnovna grupe. Razlikuje ih postojanost, uspješnost umjetničkog koncertiranja, repertoar, dirigentsko vodstvo i upečatljiv trag koji ostavljaju u ukupnoj glazbenoj kulturi Hrvatske.

Prva grupa zborova umjetnički je prepoznatljiva i uvijek se ističe programom i nastupima gdje vladaju strogi, zadani i stručni kriteriji. Tragaju za tematskim i novim inspirirajućim skladbama. Oni postaju istinski profesionalci po svojoj vokalnoj tehnici, fraziranju, čistoj intonaciji, discipliniranosti i točnosti.

Druga su grupa zborova vrlo prisutni na pozornicama Hrvatske te nastoje osvojiti slušatelje i širu javnost. Repertoar im je raznolik i biran te odražava trend privlačnosti. Ti zborovi izvode klasičan repertoar, ali ne zadržavaju se potpuno u klasičnoj literaturi, već su skloniji suvremenoj i slobodnijoj, popularnoj literaturi. Često se priklanjaju u repertoaru folklorne tematike.

Treća su grupa zborova oni zborovi koji okupljaju širu građansku populaciju u zajednički hobi. Na repertoaru imaju skladbe potrebne za nastupanje na raznim gradskim svečanostima, obljetnicama društva, značajnim datumima i smotrama i drugo. Njihov je repertoar lakša literatura, često popularnog i zabavnog karaktera, a od klasičnog repertoara pjevaju samo vrlo poznata djela. Unutar ovih zborova česta je generacijska pomiješanost te im ton nije ujednačen, a dionice zvuče razjedinjeno, što ukazuje na to da pjevanje ima individualan pristup.

Četvrtu grupu zborova čine najčešće umirovljenički zborovi i takozvani društveni zborovi. Rijetko imaju zapažene nastupe na smotrama i natjecanjima u Hrvatskoj, ali odlaze u

inozemstvo na prijateljske razmjene ili na neke duhovne međunarodne festivale. Repertoar im je raznolik, ali nerazrađen, a pomaže im vještina vlastitog organiziranja.

3. VOKALNO TEHNIČKO OBLIKOVANJE ZBORA

Uobičajeno je da pokusi svih zborova započnuju vježbama upjevanja, koje služe kako bi pjevači poboljšali vokalnu tehniku, intonaciju, izgovor, disanje i druge aspekte vokalnog izvođenja, što će im kasnije pomoći u izvedbi. Putem vokalno-tehničkih vježbi na početku pokusa razvija se i uči kontrolirati dinamiku, ekspresivnost, fokus, vokalnu fleksibilnost, ujednačenost među glasovima dionice i cijelog zbora i drugo.

Kako bi pjevač ovladao svojim tijelom, odnosno dijelovima tijela koji sudjeluju u pjevanju, trebao bi svakodnevno vježbati. Jerković (2001) navodi kako se jedna vrsta vježbi treba odnositi na disanje, druga na govorne organe, a treća na mišićne organe. Svaka vježba treba imati unutarnju kvalitetu i biti usmjerena na cilj te se pri odabiru uvijek treba voditi odgovorima na pitanja „zašto smo odabrali baš tu vježbu i za što nam ona koristi pri radu na skladbi?“ Ne smije se smetnuti s uma da ovladavanje tehnikom ne smije biti samo sebi svrhom, nego je cilj svake vokalne tehnike ovladavanje glazbom.

Pravilno pjevačevo disanje (kostoabdominalno) mora biti dublje nego obično, svakodnevno disanje, a izdisanje sporije. Količina udahnutog zraka nije nam važna za uspješnost pjevanja već je važna potrošnja zraka. Pravilno je udisati na usta i kroz nos, smireno, brže i nečujno bez dizanja ramena. Položaj tijela uvijek treba biti uspravan i opušten, a izraz lica i očiju u smiješku. Mimika je lica dobra kada proizlazi iz emotivnog i misaonog zbivanja glazbenog teksta. Vježbe dijafragme dobro je obavljati s rukama na bokovima.

Prirodna kvaliteta glasa i nadarenost nisu jedina vrijednost pjevača. Pjevač će biti dobar kada u svakom trenu može vladati svojim glasom. Savršena će tehnika pjevanja biti ona koja se prividno izvodi s lakoćom. Svaki ton treba proizvesti u točnoj intonaciji, istoj kakvoći te pri tome moći mijenjati sve samoglasnike u njihovoj individualnoj zvonosti. Glas smo postavili kada pronađemo mjesto u rezonantnom prostoru gdje ton sjedi i daje određenu kvalitetu zvuka, kada je pokretljiv u svim melodijskim i ritmičkim pojavama i visinama. Da bismo postigli

pokretljivost u glasu, preporučuju se ljestvične vježbe, vježbe s intervalima i vježbe rastavljenih suzvuka.

Vokali su iznimno važni u vokalnoj tehnici. Prilikom njihovog izgovora, svaki će dobiti svoju rezonancu i boju. Samoglasnik *a* je najotvoreniji, *e*, *i*, *o* otvoreniji, dok je *u* zatvoreniji. Vježbe za glas na početku trebaju biti kraće fraze, a kasnije ih treba grupirati i prilagoditi prema skladbi. Tako postoje vježbe za *legato*, *staccato*, za dugi dah, za pokretljivost glasa, za razvijanje opsega glasa i za ujednačavanje vokala. Ljestvice i ljestvični nizovi najčešće su korišteni u upjevanju. Različiti intervali nadopunjuju vježbanje glasa s modelom ljestvica, ali treba pripaziti na to da intonacijski drugi ton bude točan, odnosno intonativno precizan. U ljestvicama najviši ton ne smije biti jače naglašen od prethodnih, a silazni tonovi ne smiju biti zatvoreni. Treba zadržati položaj usta u otvoru kakav je bio na najvišem tonu. Polazni ton u svim vježbama treba biti onaj koji pjevaču lako leži pa se pri tome treba dobro birati tonalitet. Zbog početne pjevačke koncentracije važno je odabrati na početku svega nekoliko tonova (npr. od tri do pet), pa kasnije sve do cijele oktave. Nizovi se izvode prema gore i dolje kroz transponiranje za pola ili cijeli ton. Trajanje tonova na početku treba biti jednake duljine, ritmički i intonativno lagano, a kasnije različitog trajanja, punktiranog, sinkopiranog, ponovljenog ritma i slično.

Vježbe upjevanja najbolje je započeti oblikovanjem jednog tona i nizom tonova koji su u pjevačevu opsegu i pripadaju centralnoj grupi. Kroz taj niz steći će se podloga za razvijanje opsega glasa, kao i svih ostalih kvaliteta izvedbe. Kada se usvoje osnovne i kratke vježbe, možemo ih povezivati u duže cjeline (Jerković, 2001). Neki primjeri za opisani pristup vidljivi su na Slikama 1., 2., 3., 4., i 5.

1.

2. a)

b)

c)

Slika 1 *Primjer vježbi za upjevavanje* (prema Jerković, 2001:130)

3.

4. a)

b)

5. a)

b)

Slika 2 *Primjer vježbi za upjevavanje* (prema Jerković, 2001:131)

Primjeri 8. i 9.

Važno je vježbe raditi uz pomoć suglasnika (na svakoj dobi naglasiti prvu notu).

8.
non non non non non non non non non non non non non non non non
no - o - o - o - o - o - o - o no - o - o - o - o - o - o - o

9.
non non non non non non non non non non non non non

Primjer 10.

- Oblikovanje (izvedba) glazbe *legato* i *staccato* (br. 6; br. 8; br. 9 i br. 10.)

10.

Primjeri 11a, b; 12.; 13.; 14. i 15.

Vježbe za opuštanje usnica i jezika. Naglašavaju se prve note u ritmičkoj skupini zbog bolje pokretljivosti. Vježba 12. se može izvesti zasebno prvi tekst, a posebno drugi (kao dvije vježbe) ili kao jedna vježba u kombinaciji prvog i drugog teksta.

a)
ja ja ja ja ja ja ja ja ja ja
da ga da ga da ga da ga da

b)
ja ja ja ja ja ja ja ja ja ja
ja ja ja ja ju ju ju ju ja

Slika 3 Primjer vježbi za upjevanje (prema Jerković, 2001:132)

33.

34.

35.

Primjeri 36., 37, 38a, b i 39.

Primjer 38b izvodi se najprije samo na gornjim tonovima, neovisno o zapisanom ritmu. Može se vježbati i dvoglasno (jedni izvode samo gornje tonove, drugi samo donje). Primjer 38b može se izvoditi s pauzama (bez tona c!)

36.

37.

38. a)

b)

Slika 4 *Primjer vježbi za upjevavanje* (prema Jerković, 2001:135)

145. a)

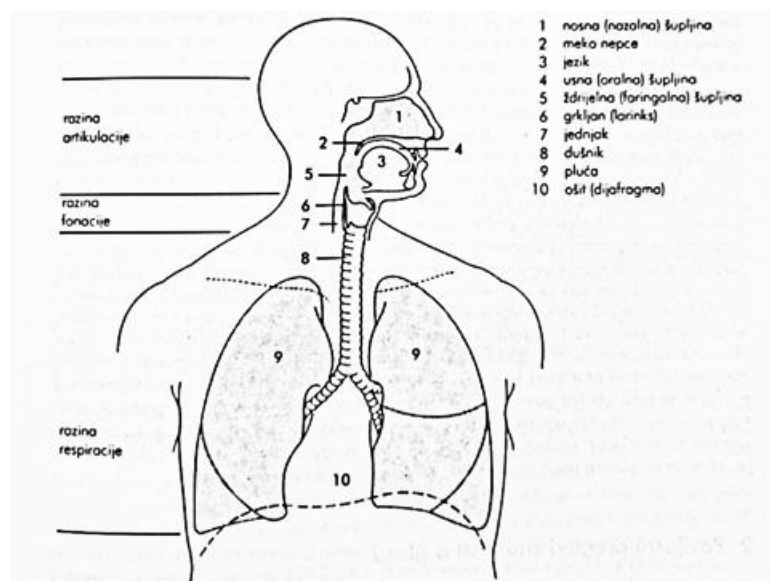
b)

c)

Slika 5 *Primjer vježbi za upjevanje* (prema Jerković, 2001:160)

3.1. Pjevački glas i umjetničko pjevanje

Sustav koji titra i generira zvučnu energiju naziva se izvor zvuka. Taj izvor kod čovjeka nalazi se u larinksu (grkljanu), koji spaja ždrijelo i dušnik. Sastoji se od hrskavica i mišića, a glavnu ulogu u nastajanju glasa ili fonaciji imaju glasnice, mišićni nabori koji trepere potaknuti strujom zraka iz pluća. Dio larinska u razini glasnica, u što pripada i prostor između njih, nazivamo glotis. Pri mirnom disanju, glasnice su razmaknute pa tako zračna struja prolazi između njih (oblik trokuta), dok pri fonaciji glotis bude zatvoren, odnosno ritmički se otvara i zatvara približavanjem i razdvajanjem glasnica. Zvuk koji nastaje titranjem glasnica dovoljno brzim presijecanjem zračne struje koja prolazi između njih naziva se glas (Kovačić, 2006).

Slika 1 *Govorni organi* (prema Kovačić, 2006:3)

Pjevač kod kojeg se javljaju nehotične promjene u glasu ne vlada vokalnom tehnikom. Pronađu li se rupe unutar opsega glasa ili osjetljive promjene kvalitete viših i dubljih tonova na nekim ustaljenim mjestima, može se zaključiti da se radi o posljedicama lošeg pjevanja. Nehotične promjene registara u glasu postoje kod nekih pjevača i one su posljedice neprilagođavanja mišića fonatornom aparatu. Školovan glas skladno prilagođava rezonantnu šupljinu prema tonu te tako postiže homogenost u glasu. Lom i prijelaz u glasu može se otkloniti vježbanjem (Lhotka-Kalinski, 1953). Da bi se moglo odlučiti koju vrstu glasa pjevač ima, potrebno je obratiti pozornost na boju, timbar i opseg glasa. Kod određivanja boje glasa, treba gledati boju koja je rezultat glasovnih i rezonantnih uvjeta pjevača (Jerković 2001).

Umjetničko pjevanje predstavlja dinamičan proces, gdje su u koordinaciji disanje, fonacija, rezonancija i artikulacija (Jerković, 2019). Pjevačko disanje razlikuje se od običnog disanja jer se pri pjevanju radi o namjernom uzimanju veće količine zraka u pluća. Mogućnost uzimanja daha su:

- ključno (klavikularno) disanje – dižu se ramena i pomiču ključne kosti, proširuje se gornji dio prsnog koša, a zrak ulazi u gornje vrhove pluća. Zrak je za pjevanje nedostatan i tim pokretom zapravo utječe na način pjevanja, prilikom kojeg se stvara grlen nelijep ton. Neispravno pjevanje
- rebrano (kostalno) ili bočno disanje – proširuje rebra u stranu i podiže prsa. Prirast zraka je veći, ali nedovoljan

- trbušno (abdominalno) disanje – najpravičnije za pjevanje. Zrakom se pune najširi dijelovi plućnih (donjih) krila tako da se trbušni mišići rastegnu, ošit (pregrada koja dijeli trbušnu od prsne šupljine) se spusti, a prsna šupljina poveća. Pluća sa zrakom ispunjavaju tu šupljinu, a izdiše se opuštanjem trbušnih mišića.

Disanje se u pjevačkom zboru dijeli na kolektivno (pr. zbor udiše prije početka pjevanja) ili grupno disanje (prije početka fraze u određenoj dionici), dok uzimanje daha ovisi o tekstu, frazama, tempu i dinamici (Završki, 1999). Kod fonacije, pjevač mora biti svjestan mentalne i fizičke pripreme tona, gdje bi ponajprije ton čuo i osvijestio u mozgu, a zatim realizirao i emitirao u vanjskom prostoru. Stoga je pjevački zapjev važan dio pri procesu osvještavanja, intonaciji i postupcima proizvodnje te oblikovanja pjevačkog glasa. Rezonancija pripada funkciji vokalnog instrumenta, gdje se događa koordinirani rad struje zraka, *appoggia*, fonatarnih organa i rezonatora, a najvažniji u tom krugu jesu ždrijelo, usna i nosna šupljina. Pomoću njih se formira kvaliteta i karakteristika glasa. Prema Jerković (2001), niski tonovi najbolju rezonanciju imaju u usnoj šupljini te za njih treba spustiti jezik, podizati meko nepce i spustiti vilicu. Visoki tonovi imaju svoj glavni centar u gornjim dijelovima ždrijelne šupljine te za njih treba meko nepce stegnuti u prednjem dijelu, a u zadnjem spustiti da osjetimo zrak koji odlazi “u glavu“ do čeonih kostiju. Artikulaciju možemo podijeliti na tonsku, gdje se fokusiramo na različite načine povezivanja i razdvajanja tonova ili grupe tonova; i jezičnu, gdje je važno oblikovanje vokala i konsonanta (Jerković, 2019).

3.2. Vježbe i metode upjevavanja

„Cilj je vježbi upjevavanja usvojiti elemente vokalne tehnike te potaknuti pjevače na slušanje i želju za stvaranjem aktivnog i lijepog zvuka“ (Radočaj-Jerković, Milinović, Papa, 2018:105).

Pjevač može znati puno o glazbenom stilu, osvijestiti i razviti višestruke razine glazbenih sposobnosti potrebne za umjetničku ekspresiju, posjedovati solidan glasovni potencijal, a te pozitivne atribute neće moći percipirati ako cijeli vokalni izraz nije zaokružen povoljnim vokalnotehničkim mehanizmima (Jerković, 2019 prema Miller, 1986).

Metode upjevavanja razlikuju se s obzirom na vrstu zbor. Iste vježbe upjevavanja nećemo upotrebljavati za dječji, ženski, muški ili mješoviti zbor. Takav pristup proizlazi iz različitih potreba zborova, njihove dobne i glazbene zrelosti, sastava glasova te ranije tehničke pripremljenosti. U nastavku poglavlja opisat će se i ponuditi pristupi koje je moguće primijeniti kod vokalno-tehničke pripreme zborova s obzirom na njihovu podjelu na dječji, muški, ženski i mješoviti zbor.

3.2.1. Vokalno-tehničke vježbe za dječji zbor

Temeljna vježba kod upjevavanja može uključivati pjevanje i pokrete tijela. Vježba uz pjevanje glazbene sekvence aktivira ruke kroz koreografske pokrete: pljesak, pucketanje prstiju, udaranje o prsa, ali i aktivnosti svih ostalih dijelova tijela gdje se postiže tjelesno-motorička glazbena osviještenost. Vježba se može izvoditi individualno ili u paru. Brzina izvođenja prilagođena je razni usvojenosti vježbe te glazbenim sposobnostima i vještinama pojedinog pjevača.

Autorice Radočaj-Jerković, Milinović i Papa (2018) navode kako pripremu dječjeg zbor treba provoditi u pet koraka koji uključuju: tjelesnu pripremu, vježbe disanja, fonacije i kvalitete tona, agilnosti glasa i ostale vježbe.

Tjelesna priprema može obuhvaćati vježbe istezanja, razgibavanja ramena, podizanja ramena naizmjenice, masiranja lica – opuštanja mišića lica, vježbu „masažni vlak“ (vježba podrazumijeva međusobno masiranje ramena među pjevačima koji stoje u formaciji vlaka).

Vježbe disanja obuhvaćale su ritmično disanje izgovaranjem bezvučnih suglasnika „*p, t, k, f, s, š*“ uz praćenje rada dijafragme na trbuhu i leđima. Izvođenje Farinellijeve vježbe, u kojoj pjevači dišu dok voditelj ritmički ujednačeno broji do osam, zadrže dah, a nakon toga polagano izdišu na konsonant *s*.

Fonaciju i kvalitetu tona moguće je vježbati pjevanjem vježbe na stupnjevima 5-6-5-3-1 na slog *-ri* i izvođenjem vježbe *messa di voce*, koja zahtijeva izmjenjivanje pjevanja jednog tona u *crescendu* i *decrescendu* te izdržaja tona na jednom dahu.

Za agilnost glasa moguće je koristiti se *staccato* vježbom 1-3-5-3-1 na vokal -li ili vježbom 1-2-3-4-5-4-3-2-1 na slog *vo*, vježbom „Sirena“ koja podrazumijeva uzlazni i silazni *glissando*, uz praćenje pokretima ruke za postizanje što slobodnijeg tona.

Ostale moguće vježbe su vježbe koncentracije i ritma, gdje pjevači zajednički plješću jednostavan ritam u dvodobnoj mjeri (jedna doba, jedan pljesak rukom) u zajedničkom tempu. Na znak voditelja kreću pljeskati pojedinačno, jedan za drugim, isti ritam s ciljem usvajanja zajedničkog osjećaja za tempo i neprekinutog metričkog slijeda; vježbe povjerenja u kojoj pjevači stoje u dva reda te se oni pjevači koji stoje u prvom redu slobodno leđima prepuste partneru iza sebe koji ih prihvati i drži da ne padnu (Radočaj-Jerković, Milinović, Papa, 2018).

3.2.2. Vokalno-tehničke vježbe za ženski zbor

U troglasnom slogu dionice su podijeljene na prve i druge soprane i alte, dok u četveroglasnom slogu dijele se na prve i druge soprane te na prve i druge alte.

Kao i kod dječjeg zbora, ženskom zboru potrebno je istežanje tijela kako bi opustili mišiće. Nakon opuštanja, izvode se jednostavne vokalne vježbe, kao što su sirene kako bi zagrijali glasnice, zatim vježbe disanja, zadržavanja daha i aktivacije dijafragme, a koje pomažu u kontroli daha, kromatsko upjevavanje, koje će pomoći u usklađivanju intonacije i intonativne sigurnosti.

Promjene kod žena u glasu najuočljivije su nakon 65. godine života, odnosno u trenutku hormonalnih promjena uslijed menopauze, ali i u reproduktivnom razdoblju uslijed menstruacije. Primjerice, kada nastupa menstruacija i menopauza glas im postaje dublji i brže se umara. Povezanost visine glasa i starenja manje je prepoznatljiva kod muškaraca. Starenjem njihov glas postaje viši (Kovačić, 2006).

3.2.3. Vokalno-tehničke vježbe za muški zbor

Vokalna tehnika za muški zbor zahtijeva posebne pristupe i vještine kako bi se postigao balansiran i kvalitetan zvuk. U četveroglasnom slogu dionice su podijeljene na prve i druge

tenore, baritone i basove. Pjevači bi trebali razviti tehniku dubokog disanja koristeći dijafragmu, što omogućuje stabilnost i kontrolu nad tonom. Intonacija je posebno važna za postizanje jasnog zvuka, dok jasna i precizna artikulacija riječi doprinosi razumljivosti teksta. U radu s muškim zborom treba obratiti pozornost na rad tehnike koja odgovara njihovom specifičnom registru i raditi na glasovnim prijelazima između registara, kako bi se postigao uravnotežen zvuk. Rad s iskusnim dirigentom može biti od velike pomoći u razvoju ovih vokalnih tehnika i postizanju visokog nivoa izvođenja u muškom zboru.

3.2.4. Vokalno-tehničke vježbe za mješoviti zbor

Kod mješovitog zbora valjalo bi početi s radom na vježbama opuštanja, a nakon toga s vježbama disanja i upjevanja. Svaki glas treba upjevati u onom opsegu u kojem će se kretati njegova dionica. Base i alte upjevava se najčešće u dubinama, počevši od c1 za alte i c za base, pa tako postupno za oktavu više i vraća se do g (alti), odnosno G (basi). Soprane i tenore upjevava se od f1 (soprane) i f (tenore), sve do h2, odnosno h1 (tenore) pa se vraćaju do c1 (c).

Upjevanje bi trebalo započeti jednostavnijim vježbama, pr. na istom tonu prolazeći kroz sve vokale (a, e, i, o, u). Nakon toga mogu uslijediti složenije vježbe u opsegu terce, kvarte, kvinte, pa sve do oktave. U upjevanju treba pripaziti na ujednačenost svih glasova, s obzirom na to da su po prirodi različiti, tamniji ili svjetliji. Nakon toga moguće je sadržaje usvojene na tehničkim vježbama primijeniti na određenoj kompoziciji.

4. ZAKLJUČAK

U ovom završnom radu detaljno je istražena vokalna tehnika u kontekstu zborova, s ciljem razumijevanja njezine ključne uloge u postizanju visoke izvedbene kvalitete. Svaki od navedenih zborova je prepoznatljiv i ima svoju jedinstvenost. Važno je naglasiti kako je svaki zbor skupina pojedinaca u kojoj svaki od njih pridonosi svojim jedinstvenim glasom zajedničkoj izvedbi.

Ovaj rad potvrđuje da je vokalna tehnika temelj za uspješno izvođenje zbornih djela. Počevši od tehničkih aspekata, koji uključuju intonaciju, dikciju, kontrolu daha i primjenu različitih vokalnih boja, zaključuje se da su ovi elementi ključni za postizanje točne, precizne i izražajne glazbene izvedbe. Također je uočeno da je vokalna tehnika usko povezana s emocionalnim izrazom u zbornoj glazbi. Pjevači koji savladaju tehniku mogu se slobodnije izraziti i prenijeti duboke emocije publici.

Zaključno, ovaj rad naglašava važnost vokalne tehnike u izvođenju zbornice glazbe. Ona nije samo sredstvo za postizanje čiste i precizne izvedbe, već služi i za prenošenje dubokih emocija i umjetničkih poruka. Vježbe i metode upjevanja poboljšavaju vokalnu tehniku pjevanja svakog pojedinca te su sastavni dio svake zbornice probe. Pjevanje u zboru može biti izuzetno ispunjavajuće iskustvo za pjevače jer omogućuje zajedničko stvaranje glazbe i dijeljenje emocija s publikom.

5. LITERATURA

- Jerković, B. (2019), *Kurikul nastave pjevanja*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku
- Jerković, J. (2020), *Hrvatski pjevački amaterizam u zrcalu*. Zagreb: A Classic: Družba Braća Hrvatskog Zmaja; Centar za glazbu; Petrinja: HPD Slavulj
- Jerković, J. (2001), *Osnove dirigiranja II: interpretacija*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pedagoški fakultet Osijek
- Kovačić, G. (2006), *Akustička analiza glasa vokalnih profesionalaca*. Zagreb: Graphis
- Lhotka-Kalinski, I. (1953), *Umjetnost pjevanja*. Zagreb: Muzička naklada
- Radočaj-Jerković, A. (2017), *Pjevanje u nastavi glazbe*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku
- Radočaj-Jerković, A. (2017), *Zborsko pjevanje u odgoju i obrazovanju*. Osijek: Umjetnička akademija u Osijeku
- Radočaj-Jerković, A., Milinović, M., Papa, A. (2018). *Specifičnosti rada s dječjim pjevačkim zborovima u izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima*. Suvremeni pristupi nastavi glazbe i izvannastavnim glazbenim aktivnostima u općeobrazovnoj školi / Šulentić Begić, Jasna (ur.). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 2018., 93-106
- Rojko, P. (1996), *Metodika nastave glazbe*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet Osijek
- Svalina, V. (2015), *Kurikulum nastave glazbene kulture i kompetencije učitelja za poučavanje glazbe*. Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
- Škojo, T. (2021), *Odnos zbornih aktivnosti i dobrobiti pjevača amatera*, Nova prisutnost 19 (3), 613-628

- Završki, J. (1999), *Rad s pjevačkim zborom: metodički priručnik za nastavnika glazbene kulture*, Zagreb: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima
- Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (Pristupljeno 1.8.2023. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40095>>)